

Basiscursus Systemtherapie

Cursusdraaiboek opgesteld voor NVRG / NVO / NIP / SKJ

Resie Bessems
Annelies Schrieken
Edu van de Velden

Mei 2018

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in enigerlei vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de docenten

1. Inleiding

Het centrale paradigma in het systeemtheoretisch denken en handelen is dat het functioneren van mensen (en dus ook van kinderen en jeugdigen) betekenis krijgt en begrepen kan worden door wat zich tussen mensen afspeelt: door hun interacties en relaties. Wat zich tussen mensen afspeelt, krijgt slechts betekenis in een context. In iedere interactie resoneren vele contexten mee. Het op een contextuele en relationele wijze kunnen kijken naar problemen en oplossingen is de kerncompetentie van systeemtherapeuten. Het vormt de rode draad van deze cursus (Richtlijnen Cursusdraaiboek NVRG, december 2017). Het aandacht hebben voor de gelaagdheid in contexten waarbinnen kinderen- en jongeren opgroeien is daarbij een vanzelfsprekend terugkerende gegeven en neemt een belangrijke plaats in in deze cursus.

Om in deze cursus tot een stelsel van therapeutische principes, methoden en technieken te komen is in de eerste plaats aangesloten bij de visie en de competenties zoals die door de Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie (NVRG) zijn vastgesteld.

Dit cursusdraaiboek is door de NVRG erkend als basismodule van 132 uur van de Theoretisch-Technische Cursus tot Systeemtherapeut.

2. Doelstellingen

De cursus is gericht op de overdracht van theoretische kennis, de training in therapeutische vaardigheden en de ontwikkeling van de persoonlijke stijl van de cursist als professional.

De cursus biedt een integratie van de diverse richtingen en ontwikkelingen binnen de systeemtherapie. Centraal staan de theorievorming en de praktijkgerichte training van therapeutische vaardigheden. Cursisten leren het systeemdenken en de systeemtherapie toe te passen bij de behandeling van kinderen, jeugdigen en volwassenen.

Aan de orde komen de volgende leerdoelen:

- de cursist begrijpt het functioneren van sociale systemen en processen van verandering
- de cursist is bekend met en vaardig in therapeutische interventies vanuit de verschillende systeemtherapeutische perspectieven.
- de cursist beheerst systeemdiagnostiek
- de cursist is getraind in gezinstherapie, partnerrelatietherapie, (ouder)begeleiding, siblingtherapie (broers/zussen), individuele therapie vanuit een systeemtheoretisch kader, enz.
- de cursist beheerst interventies bij sociale netwerken, larger systems,
- de cursist is bekend met bijzondere gezinsconstellaties en specifieke problemen
- de cursist is bekend met (psychiatrische) problematiek bij kinderen, jeugdigen en volwassenen en systeemtherapie
- de cursist heeft kennis en vaardigheden met betrekking tot het functioneren van behandelteams en samenwerking binnen therapeutische systemen
- de cursist is bekend met systeemtherapie in ambulante, dagklinische en klinische behandeling
- de cursist is bekend met systemische consultatie en weet wanneer dit in te zetten
- de cursist is bekend met en hanteert wetenschappelijk onderzoek toegespitst op systeemtherapie

De eindtermen voor de relatie- en gezinstherapeut, zoals vastgesteld door de NVRG, zijn leidend voor de inhoud van deze basis cursus.

3. Inhoud basis cursus

Deze basis cursus is opgebouwd uit 4 blokken.

Blok 1: Inleiding in systeemdenken en systeemtherapie

In dit cursusblok ligt het accent op de theoretische basis van de systeemtherapie. Er wordt een inleiding geboden in het systemisch denken aan de hand van de verschillende systeemtherapeutische perspectieven/stromingen. De cursist maakt kennis met lenigheid in systeemtheoretisch denken. Hij/zij leert op meerdere

systeemniveaus te denken, niveauverwarring te herkennen bij problemen en oplossingen en het kunnen onderscheiden van relevante systeemniveaus, (sub)systemen en partiële systemen. Dit is het kader van het denken dat wordt aangehouden bij het verder uitwerken en verdiepen van de diverse systeemtherapeutische perspectieven in Blok 2.

Het systeemtheoretisch denken op hoog abstractieniveau wordt gericht getraind door de cursist vanaf het begin te confronteren met de complexiteit van het therapeutisch systeem. Hierdoor ontstaat het besef dat therapeut en gezin beiden onderdeel zijn van een veelheid van continu in beweging zijnde systemen op verschillende niveaus. Op deze wijze gaat de cursist zichzelf zien als een participierend onderdeel van een aantal systemen en wordt hij/zij zich bewust van zijn of haar invloed als medeontwerper van die sociale systemen.

Blok 2: Vervolg van de Systeemtherapeutische perspectieven

Dit cursusblok vormt een vervolg en verdieping in de diverse systeemtherapeutische stromingen waarbij tegelijkertijd een integratief systeemtherapeutische denkkader wordt uitgewerkt.

Het blok staat in het teken van de structurele en strategische therapieperspectieven die gebruik maken van systeemtheoretische principes, doch vooral steunen op principes uit de cybernetica, de speltheorie, de communicatietheorie en het structuralisme. Doordat deze therapeutische richtingen vooral de evenwichtskenmerken van systemen benadrukken, kan de therapeut zich opstellen als veranderaar. Vanuit deze 'first order' gedachte speelt de therapeut dan ook een actieve, leidende rol in deze uitoefening van gezinstherapie. Het nemen van initiatief, het aanvaarden van de rol als regisseur en het uitstippelen van een behandelkoers vormen in dit blok belangrijke onderdelen. In de rollenspelen wordt bovendien aandacht besteed aan specifieke problematieken, waar de structureel-strategische gezinstherapie zich van oudsher op heeft gericht.

Bij de behandeling van het structureel-strategische perspectief worden de lijnen doorgetrokken naar de oplossingsgerichte therapievormen. Dit is ook het geval bij de behandeling van het circulair interview. Daardoor leert de cursist binnen de huidige geprotocolleerde systeemtherapeutische behandelprogramma's de interventies zien die uit eerdere systeemtherapeutische denkkaders zijn voortgekomen. Hierdoor zal de cursist bij het ontwikkelen van de eigen therapeutische vaardigheden ook binnen de huidige behandelprotocollen steeds de theoretische kaders kennen en zo het therapeutisch maatwerk leveren door passende attitude en interventies.

Het intergenerationeel perspectief zal iets minder uitgebreid behandeld worden, aangezien de ervaring leert dat veel cursisten in Nederland hiermee al vertrouwd zijn vanuit hun vooropleiding. Vanuit de intergenerationele perspectieven wordt het gebruik van genogrammen geïntroduceerd. Het bijbrengen van respect voor de gezinscultuur vormt een tegenwicht op de op verandering gerichte structureel-strategische richtingen. Dit is in de cursus tevens de overgang naar de meer non-directieve houding van de therapeut, die eigen is aan de systeemtherapieën van de tweede orde.

Vervolgens wordt de cursist vertrouwd gemaakt met de principes van de systeemtherapie van de tweede orde. Dit betekent voor de therapeut: het professioneel benutten van de authentieke nieuwsgierigheid (irreverence), het circulair bevragen, het ontwikkelen van een therapeutische conversatie, het leren zien van verandering van de verandering, het creëren van nieuwe realiteiten, het bewust zijn van het veelvoud van verhalen en dat verandering in psychotherapie niet bestaat uit het vervangen van verhalen maar gericht is op het verminderen van de dominantie van betekenissen en narratieven.

Aan het einde van dit blok is de cursist in staat de recente ontwikkelingen binnen het vakgebied te plaatsen in een theoretisch historisch perspectief. Andersom kan de cursist dan de 'first order' systeemtherapeutische perspectieven ook vanuit een postmoderne visie op psychotherapie verstaan. Hiermee wordt de overgang naar blok 3 gemaakt.

Blok 3: Integratie van systeemtherapeutische perspectieven en Capita Selecta

Dit cursusdeel is gericht op integratie. Dat wil zeggen dat de cursist tegelijkertijd vanuit meerdere systeemtherapeutische perspectieven kan denken en interveniëren tijdens de therapie. Ten tweede weet de cursist tegelijkertijd meerdere, voor de behandeling relevante systeemniveaus te onderscheiden en kan daarin bewegen. Ten derde ziet de cursist partiële systemen als therapeutische domeinen.

In dit blok worden hiervoor Bijzondere Gezinsconstellaties en Capita Selecta gebruikt. Hierdoor verkrijgt de cursist een lenigheid van denken in theoretische kaders, waarbij de behandeling van de in dit blok specifieke onderwerpen en problematieken bijdraagt aan het vergroten van kennis en therapeutische vaardigheden.

Blok 4: Wetenschappelijk onderzoek in systeemtherapie

Dit blok richt zich op de betekenis van wetenschappelijk onderzoek voor de praktijk van de systeemtherapie en het gebruik maken van empirische evidentie. De cursist leert in dit blok de basisideeën en uitgangspunten van wetenschappelijk onderzoek en/of frist deze kennis op. Verder leert de cursist publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de systeemtherapie te begrijpen en kritisch te beoordelen.

Voor alle blokken geldt dat de cursisten voor elke bijeenkomst de literatuur verplicht dienen voor te bereiden. Zij krijgen daarbij meerdere keren de gelegenheid om de literatuur op een door hen bedachte interactieve wijze aan de orde te stellen. Dit is per bijeenkomst maximaal 30 minuten. Daarbij worden toelichtingen en aanvullingen door de docent gegeven op de onderwerpen die voor die bijeenkomst relevant zijn. De verschillende thema's worden verder behandeld in rollenspelen en oefeningen. Cursisten brengen echte dan wel gefingeerde cases in of er wordt gewerkt met vignetten van de docent. Binnen elke bijeenkomst zal de docent het verband leggen tussen het thema en de in de literatuur behandelde theorie. In de loop van de cursus worden cursisten in toenemende mate geacht de samenhang zelf te kunnen aanbrengen.

4. Visie op leren

Volgens Ruijters (2006¹) bestaat er geen beste manier om het leren te organiseren. Daarom is er in deze cursus gezocht naar een match tussen wat er geleerd wil en moet worden, wie het moet/wil leren, waar het geleerd moet/wil worden en hoe dat het beste ingericht kan worden. Om dit te realiseren is er gekozen voor drie verschillende vormen van leren, die de cursist helpen in het vergaren van kennis, het toepassen ervan en het tonen ervan. Deze leervormen zijn binnen de cursus zodanig met elkaar verweven dat ze passend zijn bij de leerdoelen en kunnen als volgt omschreven worden:

1. Werken met voorkeuren van leren

Niet iedere cursist leert op dezelfde wijze. Om in te spelen op de verschillen in leren en het leerproces van cursisten te doorgronden is er in de cursus aandacht voor meerdere leervoorkeuren. Vanwege de herkenbaarheid en de toepasbaarheid is er gekozen voor de leervoorkeuren van Ruijters (2006) te weten:

- *Kunst afkijken*: (impliciet) leren van anderen door observatie en imitatie en door vraagstukken die men in de praktijk tegenkomt.
- *Participerende leren*: anderen nodig hebben om goed tot leren te komen. Met anderen sparren om ideeën helder te krijgen en aan te scherpen
- *Kennis verwerven*: leren door overdracht van kennis
- *Oefenen*: leren vindt plaats in situaties die de praktijk zoveel mogelijk benaderen (rollenspel)
- *Ontdekkend leren*: leren doe je niet alleen tijdens de cursus, je kunt niet niet leren. Leren uit de dagelijkse gang van zaken en onverwachte gebeurtenissen

Deze leervoorkeuren komen in de cursus tot uitdrukking in onder andere observatieoefeningen en demonstratie door docenten (kunst afkijken), discussie en interactie (participerend leren), hoorcollege door

¹ Ruijters, M. (2006) *Liefde voor leren*. Kluwer Deventer

docenten (kennis verwerven), rollenspelen, reflectieoefeningen en werken met vignetten (oefenen), referaten door cursisten in tweetallen (ontdekkend leren)

2. *Referaten middels boek-, muziek-, beeld- en filmfragmenten*

Om appèl te doen op de ervaringswereld van de cursisten, zowel in relationeel als in contextueel opzicht, wordt aan cursisten gevraagd meerdere referaten te houden waarin het verwerven van kennis en het toepassen ervan samenkomen en waar de bestudeerde literatuur geïllustreerd dient te worden aan boek-, muziek-, beeld- en filmfragmenten. Door deze fragmenten worden cursisten enerzijds betrokken bij de personages in het verhaal, anderzijds kunnen ze tegelijkertijd zonder vooringenomenheid beleven en de theoretische concepten aan het beleven verhelderen en proberen te doorgronden. Het lezen, bekijken en horen van deze fragmenten appelleert zowel aan empathie en aan distantie en het is in systeemtherapeutisch opzicht de moeite waard om hierover met elkaar in gesprek te gaan tijdens de cursus.

3. *Werken met vignetten*

Binnen de cursus wordt gewerkt met vignetten, waaraan cursisten kennis en vaardigheden gaan oefenen. In de vignetten zitten werkvormen verborgen (bijvoorbeeld van lineair bevragen gaan naar circulair bevragen) die de cursist dient te ontdekken en leert beschouwen.

5. **Opzet cursus**

De cursus wordt gegeven als basiscursus van 132 uur in het kader van de opleiding erkend Lid Systeemtherapeut van de Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie (NVRG). De cursus bestaat uit een technisch theoretisch cursusdeel van 120 uur en 12 uur wetenschap in opleiding. De uren zijn verdeeld over 19 dagen van 6 uren en 30 minuten en 2 dagen van 6 uren (allen inclusief 2 korte theepauzes en exclusief lunchpauze) De cursus wordt gegeven door 3 docenten die elkaar kunnen afwisselen (Resie Bessems, Annelies Schrieken en Edu van de Velden).

6. **Studiebelasting**

Taakgebied 'Diagnostiek': 36 contacturen

Kennis van diagnostiek:

- Inzicht in de onderscheiden systeemtherapeutische diagnostische modellen
- Beheersing van de belangrijkste systeemtherapeutische diagnostische middelen
- Analyse van de opvoedingsrelatie en opvoedingssituatie
- Integratie van (systeemtherapeutische) diagnostiek en behandeling
- Procesaspecten van diagnostiek gerelateerd aan de systeemtheorie
- Inzicht in betrouwbaarheid, validiteit en theoretische fundering van vigerende onderzoeksmiddelen zoals gebruikt binnen de systeemtherapie
- Beroepsethische aspecten
- Reflectie op de diagnostische attitude, inclusief beroepsethische aspecten

Indicatiestelling:

- Kennis van de methodiek van indicatiestelling, proceskarakter, integratie van indicatiestelling in traject van (integrale) beeldvorming, diagnostiek, begeleiding en behandeling
- Kennis van de organisatie en de zorgprofielen van de (jeugd)hulpverlening, het onderwijs en maatschappelijke voorzieningen
- Vaardigheid in het overdragen van de bevindingen aan cliënten, ouders, leerkrachten en hulpverleners

Taakgebied 'Interventies': 72 contacturen

Indicatiestelling:

- Kennis van indicaties en contra-indicaties van de onderscheiden interventiemethoden en behandelingsvormen binnen de systeemtherapie

Kennis van interventietechnieken:

- Kennis van systeemtheorieën en groepsdynamica
- Kennis van en vaardigheden in het toepassen van hulpverleningsmethodieken, zowel individueel als systeemgericht
- Het formuleren, hanteren en bijstellen van behandeldoelen
- Het tot stand brengen en hanteren van de behandelrelatie

- Het omgaan met weerstanden
- Het herkennen en integreren van voor het behandelproces relevante informatie
- Procevaluatie
- Vaardigheid in het hanteren van groepsprocessen
- Procesaspecten van interventies, gerelateerd aan de verschillende systeemtheorieën
- Reflectie op de therapeutische attitude, inclusief van beroepsethische aspecten
- Evidence based / practice based werken

Taakgebied 'Overige Taken': 24 contacturen

Beschrijving:

- Methodologie van praktijkonderzoek
- Werken in team-/organisatieverband
- Interdisciplinaire samenwerking
- Juridische en ethische aspecten

Literatuurstudie: 5 uren per bijeenkomst, totaal 105 uren

7. Doelgroep

Toegelaten tot de cursus worden academisch opgeleide orthopedagogen, psychologen, orthopedagoog generalisten, kinder- en jeugdpsychologen NIP, gz-psychologen, klinisch psychologen, psychotherapeuten en psychiaters.

Post HBO geschoolde hulpverleners kunnen ook worden toegelaten tot de cursus onder de strikte voorwaarden zoals opgesteld door de NVRG.

Aangezien de cursus onderdeel is van het verwerven van het erkend lidmaatschap als systeemtherapeut van de NVRG, worden de toelatingseisen van de NVRG aangehouden. Cursisten worden hier zowel mondeling als schriftelijk op gewezen en worden verwezen naar de informatie van de NVRG en de website. Bij het aanmeldingsformulier ondertekenen cursisten dat zij zich hiervan op de hoogte hebben gesteld en voldoen aan de vereiste vooropleiding(en).

De opleiding staat ook open voor deelnemers (met eenzelfde opleidingsniveau) die niet streven naar het verwerven van het erkend lidmaatschap als systeemtherapeut van de NVRG, maar deze cursus volgen als onderdeel van een ander opleidingstraject ofwel als gespecialiseerde bij- en nascholing.

8. Aantal deelnemers

Het maximaal aantal deelnemers is 14 cursisten.

9. Eindtoetsing

(Eind) toetsing vindt plaats na elk blok en op verschillende manieren (schriftelijke rapportage met toepassing van het geleerde, mondelinge reflectie op leerproces, het houden van een individuele presentatie, take home tentamen).

De inhoudelijke beoordeling (uitgedrukt in: onvoldoende, voldoende, goed), wordt gegeven op grond van de participatie van de cursist tijdens de bijeenkomsten, het geven van presentaties van de literatuur en de uitvoering van de hierboven beschreven (eind) toetsing.

De belangrijkste *inhoudelijke* beoordelingscriteria zijn:

Conceptueel:

De feitelijke en theoretische kennis van de cursist

Perceptueel:

De mate waarin de cursist in staat is de abstracte systeemtheoretische concepten te vertalen in concreet observeerbaar gedrag (van abstract naar concreet) en

de mate waarin de cursist in staat is concreet observeerbaar gedrag te

abstraheren in systeemtheoretische concepten en processen (van concreet naar abstract)

Evaluatief:

Vermogen eigen vaardigheden en inzichten op waarde te schatten en te evalueren

Concreet ziet de toetsing er als volgt uit:

Blok 1: Schriftelijk rapportage met toepassing van het geleerde

Aan het einde van het eerste blok is er een korte schriftelijke rapportage gericht op de invloed van het systeemdenken op de cursist en op zijn of haar 'process of change'. Hieruit komen tevens aandachtspunten voor de betreffende cursist naar voren.

Blok 2: Mondelinge reflectie op het leerproces

Aan het einde van het tweede blok is er een rondvraag waarin het leerproces van de cursisten en van de groep centraal staan. Vragen die hier aan de orde kunnen komen zijn: 'Waar zit mijn onvermogen als therapeut om dit gedachtegoed te operationaliseren?.' 'Wat is mijn leervraag?.'

Blok 3: Schriftelijk rapportage (eindpaper) met toepassing van het geleerde en het verzorgen van een eindpresentatie hierover

Aan het einde van het derde blok stellen de cursisten een werkstuk (eindpaper) op over een bepaald onderwerp dat gerelateerd is aan de systeemtherapie. Hierin dient de cursist de link naar diverse systeemtherapeutische literatuur te leggen met bronvermeldingen.

Blok 4: Take home tentamen

Aan het eind van blok 4 dienen de cursisten een onderzoeksvoorstel op te stellen naar aanleiding van het geleerde in het blok.

10. Docenten en kwalificaties

- *Mevr. drs. T.R.J.M. (Resie) Bessems*, klinisch psycholoog / psychotherapeut / systeemtherapeut / orthopedagoog generalist / erkend opleider NVRG
- *Dhr. drs. E. (Edu) van de Velden*, systeemtherapeut / psychotherapeut niet praktiserend / erkend hoofdopleider NVRG
- *Mevr. A. (Annelies) Schrieken*, systeemtherapeut / erkend hoofdopleider NVRG

11. Didactische werkvormen

In de cursus worden de volgende didactische werkvormen gebruikt:

- Literatuur bespreking
- Filmfragmenten ter illustratie van de theorie
- Referaten van cursisten
- Hoorcolleges van docenten
- Demonstratie van docenten
- Rollenspelen
- Video-opnamen bespreken
- Werken met vignetten
- Reflectieoefeningen
- Discussie en interactie

12. Competenties

Binnen de cursus wordt aandacht besteed aan de competenties die van belang zijn binnen de systeemtherapie. Deze competenties zijn vastgesteld door de NVRG en daarmee leidend in deze cursus. Per bijeenkomst zijn in dit draaiboek de bijbehorende competenties beschreven. Een uitgebreide beschrijving van de competenties is te vinden in de aan dit draaiboek toegevoegde bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

13. Literatuur

Daar in de cursus de geschiedenis van de systeemtherapie en de invloed daarvan op de hedendaagse systeemtherapie een belangrijke rol speelt is klassieke literatuur met moderne literatuur gecombineerd. Bij de uitwerking van de bijeenkomsten is de literatuur in te zien.

14. Certificering

Aan het eind van de training wordt een certificaat uitgereikt dat voldoet aan de eisen van de NVRG betreffende het behalen van de Basismodule Systeemtherapie van 132 uren. Dit gebeurt enkel indien de cursist de cursus met voldoende resultaat is afgerond.

15. Aanwezigheid

Om voor certificering in aanmerking te komen dient de cursist 100% aanwezig te zijn. Er wordt aanwezigheidsregistratie bijgehouden. Indien om gegronde redenen geen aanwezigheidspercentage van 100% is behaald, zal een aanvullende opdracht dienen te worden uitgevoerd. Deze opdracht dient met minimaal 'voldoende' te zijn beoordeeld om alsnog aan de aanwezigheidseis te voldoen. Bij meer dan 10% afwezigheid kan er geen certificering plaatsvinden.

16. Evaluatie

Aan het eind van elk blok vullen cursisten een evaluatieformulier in. Daarin evalueren cursisten zowel inhoud als vorm van het cursusdeel aan de hand van scores. Er is ruimte op het formulier voor toelichtende tekst. Deze formulieren worden gebundeld, verwerkt en gebruikt op het docentenoverleg. Het eerste uur van de daaropvolgende sessie wordt besteed aan evaluatie waar de cursusgroep en docenten op relevante zaken ingaan. Dit leidt tot eventuele aanpassingen en afspraken rond aandachtspunten.

17. Locatie

De bijeenkomsten zijn gepland op vrijdagen. De lesdag vindt plaats van 09.30 – 17.00 uur. Het adres is Oude Vismarkt 8a , 8011 TB Zwolle.

18. Uitwerking van de bijeenkomsten

Zie volgende pagina's.

BLOK 1: INLEIDING IN SYSTEEMDENKEN EN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 1: Ontwikkeling van de systeemtherapie in de context van de geschiedenis (perspectieven)

Onderwerpen:

- Macrosysteemmodellen,
- Algemene en Dynamische Systeemtheorie
- Interferenties tussen systeemniveaus
- Recursieve hiërarchie van systeemniveaus, niveauverwarring bij systeemanalyses
- First en second order changes.

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
30 minuten	Kennismaking, opzet cursus, leerdoelen bespreken, verwachtingen en eindopdracht	Plenair gesprek
60 minuten	Kennis making met het systeemdenken aan de hand van de verschillende werkcontexten van de cursisten	Interactief docent met cursisten
15 minuten	Verdeling voorbereiding lesdagen (presentatie literatuur) van de cursisten	Cursisten delen zelfstandig de dagen in
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Overzicht van verscheidenheid aan opvattingen en denken binnen de systeemtherapie. Verschillen in uitgangspunten, kernbegrippen, therapeutische attitudes en interventies.	Referaat docent en demonstratie
60 minuten	Pauze	
180 minuten	Docent demonstreert en oefent met cursisten in het 'waarnemen' van relaties in termen van posities, regels, betekenissen en narratieven.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Uitgereikt wordt:

- Engel (Tekening van een macro-systeemmodel) 1 pagina

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: [totaal 66 pag.]

- Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. (1974). *Meer van hetzelfde, ofwel: wanneer de oplossing zelf het probleem vormt*. Uit: Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. Het kan anders: over het onderkennen en oplossen van menselijke problemen, hfs 3 blz. 51-60. Van Loghum Slaterus, Deventer. [9]
- Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. (1974). *Oplossingen van de tweede orde*. Uit: Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. Het kan anders: over het onderkennen en oplossen van menselijke problemen, hfs 7, blz. 97-113. Van Loghum Slaterus, Deventer. [16]
- Vos, J. De (2012). *Systeemtherapie en psychiatrische diagnoses.....aparte werkelijkheden?* In: Systeemtherapie, 24, nr. 4, pag. 204-219. [15]
- Lawick, van J., Colijn S. (2003). *De invloed van systeem, maatschappij en cultuur*. Uit: Trijsburg, R.W. e.a.. Handboek Integratieve Psychotherapie: inventarisatie en perspectief, hfs 10, blz. 277-303. Tijdstroom Utrecht. [26]

Aanbevolen literatuur:

- Weeks, G.R., Odell, M., Methven, S. (2005). *If only I had Known., avoiding common mistakes in couples therapy*, hfs 1, blz. 22-50. WW Norton & Company, New York.

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- een eerste kennismaking gemaakt met het denken en waarnemen op meerdere systeemniveaus
- kennis gemaakt met hoe; interferenties te herkennen tussen relevante systeemniveaus
- kennis gemaakt met hoe de aanmeldingsklacht betekenis krijgt in de context
- een eerste globaal kader gekregen van de verschillende systemische perspectieven
- hoe mensen waar te nemen in relatie tot belangrijke anderen in termen van posities, regels, betekenissen en narratieven.

Competenties (NVRG):

- MC A1, MC A2, BC A1, BC A2, BC B5, MC 1.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 1 INLEIDING IN SYSTEEMDENKEN EN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 2: De verwijzers en de verwachtingspatronen, larger system, structurele gezinstherapie, invoegen, gezinsstructuren en therapie proces

Onderwerpen :

- De verwijzing: deel van het probleem of deel van de oplossing?
- Verwijzing als triadisch verschijnsel.
- Incongruenties in verwachtingen van gezin en therapeut en de invloed daarvan tijdens het eerste gesprek.
- De context van behandeling.
- De therapeut als regisseur
- Actiegerichtheid van de therapeut
- Structurele gezinsdiagnostiek en therapeutische doelen
- Gebruik van gezinskaarten, therapie met meerdere generaties

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten formuleren hypothesen over de relatie tussen therapeut en cliënten in de context van verwijzing. Cursisten spelen een intake, na verwijzing, waarin zij als therapeut zich richten op (her)contextualiseren van de behandeling.	In tweetallen oefenen Rollenspelen
60 minuten	Pauze	
90 minuten	Demonstratie van gezinsinterviews.	Demonstratie docent. Om cursisten de gedachtegang van de therapeut te laten weten voert de docent zittend het therapiegesprek en zegt hij staande de eigen overwegingen. Dit zijn steeds wisselingen van enige minuten.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwisseling van de opdracht: om binnen situaties van drie generaties verschillende vormen van triades te beschrijven. Deze worden besproken en benut voor de rollenspelen in deze sessie. • Cursisten spelen gesprekken met ouders, kinderen, jeugdigen, grootouders en/of belangrijke familieleden. Cursisten richten 	Interactief bespreken met docent van de triades binnen verschillende generaties Rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 65 pag.]**

- Hanna, S.M. (2007). *Starting Off on the Right Foot: Referral and Intake*. Uit: Hanna, S.M.. The Practice of Family Therapy, hfs. 5 blz. 112 – 131. Brooks / Cole, Centage Learning. **[19]**
- Compennolle, T., Brand, D. (1985). *De praktijk van de structurele gezinstherapie*. Uit: Handboek Gezinstherapie, C2, COM blz. 1-36. **[36]**
- Carl, D., Jurkovic G.J. (1983). *Agency Triangles: Problems in Agency-Family Relationships*, Family Process, vol 22, blz 441-451. **[10]**

Aanbevolen literatuur:

- Palazzoli, M.S., Boscolo, L., Cecchin, G., Prata, G., (1980), *The problem of the Referring Person*, Journal of Marital and Family Therapy, jan. 1980, blz 3 – 9

Vertoning en bespreking:

You Tube Joep Choy, constructief roddelen

DVD Joep Choy, uitvragen van triades en deze tekenen.

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- Hoe bij weerstand bij het starten van een therapie te zien als een mogelijk triadisch fenomeen
- Hoe een behandelingscontext te creëren (na verwijzing).
- Diverse vaardigheden van invoegen.
- Om met meerdere leden (van verschillende generatie) in gesprek te zijn.
- Om als therapeut vrijheid en regie te nemen door authenticiteit en echtheid te benutten.
- Om (structurele) hypothesen te formuleren en gebruikte maken van gezinskaarten.

Competenties (NVGR):

BC B1, BC B2, C 4, TC 2.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 1 INLEIDING IN SYSTEEMDENKEN EN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 3: Strategische gezinstherapie: het symptoom als onderdeel van redundante interactiepatronen

Onderwerpen :

- Het symptoom als onderdeel van redundante interactiepatronen
- De vijf meta communicatieve axioma's van Watzlawick
- De therapeutische relatie in de strategische therapie
- Het geven van directieven
- Heretiketteren en reframing. Herformuleren van het probleem

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie. (redundante interactie patronen, circulariteit)	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen in het hypothetiseren over redundante interactiepatronen en trachten deze patronen door te interveniëren te veranderen.	Rollen spelen
60 minuten	Pauze	
90 minuten	Videoband / Oefening A. Lange (2008), Echtbaar Rietbeek revisited, een relatietherapie. De cursist oefent met het uitvragen van patronen.	Docent en cursisten bekijken DVD en analyseren de opname
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursist leert problemen te herformuleren, gebruik makend van her-etiketteringen en reframen.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 61 pag.]**

- Boeckhorst, F. (1986). *De strategische stroming*. Uit: Handboek Gezinstherapie, B.2.3 blz. 36-54. **[18]**
- Oorschot, M. van, Hogerhuis, M. (2000). *Watzlawick en de pragmatiek van het organiseren*. Uit: Oorschot, M. van, Hogerhuis, M. Het dekonstrueren van kennismanagement, hfs. 5 blz. 105-120. FNG publishing, Amersfoort. **[15]**
- Baars, J., Wagenaar, K., Meekeren, E. van (2013). *Wat klinici moeten weten over families en naastbetrokkenen*. Uit: Baars, J. e.a. Een psychische stoornis heb je niet alleen, Praten met families & naastbetrokkenen. Hfs 1, blz. 27 tot 33. Uitgeverij Boom. **[6]**
- Govaerts, J.M., Spingear, G. (2014). *Gezinsontwikkelingsperspectief*. Uit: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs. 14, blz. 194-204. De Tijdstroom, Utrecht. **[10]**
- Vries, de S. (1991). *Angsten en onzekerheden van beginnende therapeuten*. Systeemtherapie, jrg. 4, nr.2, blz.94-106. **[12]**

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- hypothetiseren over relevante redundante interactiepatronen.
- congruentie directieven te geven tijdens therapie

Competenties (NVRG):

MC 2, MC 3, BC B2, BC A2, BC B4, BCB5, TC 1, TC 4.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 1: INLEIDING IN SYSTEEMDENKEN EN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 4 (Post) Milanese stroming

Onderwerpen:

- De verschuiving in het denken over sociale systemen: van stelsels van posities en patronen naar ‘belief systems’, stelsels van betekenissen.
- Verschil tussen eerste-orde en tweede-orde cybernetica
- De invloed van de Milanese school op de ontwikkeling van de systeemtherapie
- De werkwijze van de Milanese school, het gebruik van boodschappen en rituelen, post-Milaneze invloeden
- Het circulair interview
- Hypothetisch taalgebruik

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie. Docent introduceert therapiefragmenten waarop cursisten circulaire vragen formuleren.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Invloed van het constructivisme, feminisme, enz. op de relatie- en gezinstherapie. Kritiek op de first-order systeemtherapeutische perspectieven, historische discussie binnen het vakgebied over het begrip ‘macht’, relatie waarnemer-waargenomene, het begrip zelfreferentiële kennis, verandering van betekenissen, constructies van realiteiten.	Cursisten bedenken opdrachten en de docent geeft daar feedback op.
60 minuten	Pauze	
120 minuten	Aan de hand van kleine vignettes gaan cursisten in kleine groepjes uiteen en oefenen bij gesprekken met cliënten de eigen interventies te zien vanuit het postmodern perspectief.	Rollenspelen en demonstratie docent
15 minuten	Pauze	
30 minuten	Afsluiting van de eerste periode en een kennismaking van de perspectieven. Evaluatie	Evaluatie

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 87 pag.]**

- Tomm, K.M., Trommel M.J. van. (1984). *De grote lijnen van de praktijk van systeembehandeling volgens de cybernetische methode*. Handboek Gezinstherapie, Afl 4, blz 1–25. **[25]**
- Penn, P. (1982). *Circular Questioning*. *Family Process*, 3, vol. 21, blz. 267-280. **[13]**
- Seywert, F. (1995). *Het gebruik van circulaire vragen*. *Systeemtherapie*, jrg. 6, nr.1, blz. 57-76. **[19]**
- Tomm, K.M., Trommel M.J. van. (1984). *De grote lijnen van de praktijk van systeembehandeling volgens de cybernetische methode*. Handboek Gezinstherapie, Afl 4, blz 25–55. **[30]**

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- in first en second order change, waardoor cursisten zich als therapeut in andere relatie gaan zien tot cliënten.
- op een levendige en gevarieerde wijze circulaire vragen te stellen.

- hypothesen te gebruiken bij het circulair interview.

Competenties (NVRG):

MC 1 t/m MC 5, BC A1 t/m BC A3, BC B1 t/m BC B6, TC 1, TC 4.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 1: INLEIDING IN SYSTEEMDENKEN EN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 5: Het belang van taal; betekenissen en narratieven

Onderwerpen :

- Van pragmatiek via semantiek naar de taligheid van sociale systemen
- Betekenis genererend in plaats van informatie verwerkend
- Participerende attitude van de therapeut, co-constructie nieuwe betekenissen
- Het gebruik van verhalen in psychotherapie
- Bespreken van de toetsing van dit blok middels een schriftelijke rapportage met toepassing van het geleerde.

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie. De invloed van het sociaalconstructivisme. De kritiek op het constructivisme en de tweede-orde cybernetica. De constructie van werkelijkheden door gemeenschappen van mensen in interactie. De (sociale) 'bruikbaarheid' van constructies. Kennis opgeslagen in de vorm van verhalen. Gezinsmythes, de mythes over liefde en trouw in relaties, de dogma's van het werk. Verhalen als sociale constructies.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie. Hoorcollege
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten bevragen elkaar en analyseren hun interviews in subgroepjes <ul style="list-style-type: none">- dominantie van verhalen uit eigen gezinsleven (gezinsmythes, etc)- dominantie van verhalen van eigen werksetting of vakgebied- dominante verhalen van eigen (sub)cultuur	Cursisten bedenken opdrachten en de docent geeft daar feedback op.
60 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen met rollenspelen en worden gevraagd hierbij 'tussen de regels te lezen' en te luisteren naar incongruenties, uitzonderingen, fragmenten van alternatieve verhalen.	Rollenspelen en demonstratie docent
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen met het horen van "grote verhalen" Bespreken van de toetsing van dit blok middels een schriftelijke rapportage met toepassing van het geleerde.	Rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 113 pag.]**

- Carr, A. (2006). *Theories that Focus on Belief System*. Uit: Carr, A. Family Therapy, Concepts, Process and Practice. Wiley, New York, blz. 110–148. **[38]**
- Freedman, J, en Combs, G. (1996). *Shifting Paradigms: from Systems to Stories*. Uit: Freedman, J, en Combs, G.. Narrative Therapy. Norton, N.Y., blz. 1-18. **[18]**

- Boekhorst, F. (2000). Heeft wanorde therapeutische waarde? *Systeemtherapie*, jrg 12, nr. 4, blz. 231-240. [9]
- Olthof J. (2014). Het maken van een behandel kader. In: Savenije, A. e.a.. *Handboek systeemtherapie*. blz. 240-288. De Tijdstroom, Utrecht. [48]

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- 'grote verhalen' evenals de lokale, kleine verhalen zien als sociale constructies.
- de incoherenties in de verhalen waarden, de uitzonderingen te horen, het toeval te benutten.

Competenties (NVRG):

AC A1 t/m AC A3, AC C1 t/m AC C3, MC 1 t/m MC 5.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 2: VERDIEPING SYSTEMISCHE PERSPECTIEVEN

Dag 6: De macro systeem modellen en attitude van systeemtherapeut

Onderwerpen :

- De a-specifieke therapeutische variabelen, empathisch vermogen en authenticiteit.
- De attitude van de systeemtherapeut
- De therapeutische alliantie(s).
- De verwijzing: deel van het probleem of deel van de oplossing?
- Verwijzing als triadisch verschijnsel.
- Incongruenties in verwachtingen van gezin en therapeut en de invloed daarvan tijdens het eerste gesprek.
- De context van behandeling.

Programma

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten worden gevraagd in de positie van therapeut te reageren op casuïstiek fragmenten, gebruik makend van de a-specifieke therapeutische variabelen in gesprek met paren en gezinnen over hun onderlinge relaties.• Cursisten zoeken voorbeelden in elkaars rollenspel van geslaagde attitude aspecten.	Interactief docent en cursisten aan de hand van rollenspelen
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Aan de hand van complexe therapeutische netwerken formuleren cursisten systeem-hypotheses op niveau van larger- systems.• Cursisten leren weerstand, stagnatie, conflict, enz., te zien als relationele verschijnselen die verstaan worden vanuit grotere contexten dan waar de problemen zich voordoen.	Referaat docent en demonstratie
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten worden gevraagd aan de hand van ingebrachte casuïstiek de therapeutische relatie te beschrijven als onderdeel van netwerk van betrekkingen.• Cursisten spelen een intake, na verwijzing, waarin zij als therapeut zich richten op (her)contextualiseren van de behandeling.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur **[totaal 86 pag.]**

- Hanna, F.J., Ottens, A.J. (1997). *De rol van wijsheid in de psychotherapie*. Psychotherapie, 4, nr. 1, blz. 93-123. **[30]**
- Boeckhorst, F. (2002). *Meervoudige perspectieven*. Uit: Verheij, F. Integratieve kinder- en jeugd psychotherapie. Tijdstroom, Utrecht, hfdst. 9, blz. 15-45. **[30]**
- Blankenstein, H., Van de Velden, E. (2003). *20 jaar systeemtherapie*, Systeemtherapie, jrg.15, nr. 3 blz. 164-174. **[10]**

- Brok, L.J.M. (1990). *De verwijzer: collega, cliënt of blok-aan-het-been*, *Systeemtherapie*, jrg. 2, nr. 3, blz. 109-125. [16]

Aanbevolen literatuur:

- Hoffman, L. (1981). *Foundations of Family Therapy*, hfs. 7 blz 126-140. Basic Books, New York.
- Hoffman, L. (1981). *Foundations of Family Therapy*, hfs. 8 blz 141-155. Basic Books, New York.

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- in tegenstelling tot het puur inwinnen van informatie, zich in een gesprek kennis gemaakt met zich in een gesprek te bewegen en is zich bewust van de therapeutische attitude
- systeemhypotheses op micro- en macroniveau te formuleren.
- weerstand bij het starten van een therapie te zien als een mogelijk triadisch fenomeen en leren hoe een behandelingscontext te creëren (na verwijzing).

Competenties (NVRG):

AC C1, AC C2, MC 1, MC 2, BC B1, BC B3.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 2: VERDIEPING SYSTEMISCHE PERSPECTIEVEN

Dag 7: Technieken uit de structurele gezinstherapie; centralizing/de-centralizing, enactment

Onderwerpen:

- Vervolg van structurele (proces) diagnostiek
- Gebruik van gezinskaarten
- Het gebruik van enactment als herstructurering
- Techniek van (de)centralizing
- Herstructureren

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Bekijken en bespreken van een compilatie van fragmenten van therapiesessies van S. Minuchin: <i>Inviting the Family Dance: Beyond Technique</i> . De fragmenten worden door docent regelmatig gestopt en cursisten brainstormen in duo's kort hoe zij als therapeut zouden reageren, daarna speelt de video verder. Daarna weer intermezzo's over interventies van cursisten, enz.	DVD
60 minuten	Pauze	
90 minuten	Docent geeft demonstratie van gezinsinterviews. Om cursisten de gedachtegang van de therapeut te laten weten voert de docent zittend het therapiegesprek en zegt hij staande de eigen overwegingen. Dit zijn steeds wisselingen van enige minuten.	Referaat docent en demonstratie
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Docent demonstreert en oefent met cursisten De casuïstiek/ vignetten, die gehaald worden uit het hoofdstuk voorbeelden van Watzlawick worden geanalyseerd vanuit een structureel therapeutisch perspectief.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 87 pag.]**

- Compernelle, T., Brand, D. (1985). *De praktijk van de structurele gezinstherapie*. Uit: Handboek Gezinstherapie, C2, COM blz. 36-79. **[43]**
- Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. (1974). *Voorbeelden*. Uit: Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. Het kan anders: over het onderkennen en oplossen van menselijke problemen, hfs 10 blz. 138-148. Van Loghum Slaterus, Deventer. **[10]**
- Boeckhorst, F. (1997). *Meervoudige perspectieven. Een wandeling door de ideeën geschiedenis van de systeemtherapie*. Systeemtherapie, jaargang 9 nr. 1, blz. 15-49. **[34]**

Vertoning en bespreking:

DVD Minuchin: *Inviting the Family Dance: Beyond Technique*.

Leerdoelen

Na afloop van deze dag kan/heeft/ leert de cursist:

- een context creëren voor het uitvoeren van enactments met gezinsleden, ouders, siblings, partners.
- structurele hypothesen als leidend te gebruiken.
- zich als therapeut vrij en authentiek te bewegen
- durft zich zo nodig sterk te positioneren
- gebruik te maken van wisselende therapeutische allianties

Competenties (NVRG):

AC A2, AC C1, AC C2, MC 1, MC2, MC3, BC A1, BC B1, BC A2, BCB4, BC B5, TC 1, TC 3, TC 4.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 2: VERDIEPING SYSTEMISCHE PERSPECTIEVEN

Dag 8: Interventies uit strategische gezintherapie congruente en paradoxale interventies en opdrachten metaforen, metafore taal en rituelen

Onderwerpen :

- Macht en manipulatie: mogelijkheden en valkuilen voor de therapeut
- Een scala van therapeutische opdrachten
- De betekenis van metaforen en rituelen in therapie
- Indicaties voor het gebruik van metaforen en rituelen
- Het belang van de aansluiting van de metafoor op de denk- en spreektaal van het gezin
- Therapeutische rituelen bij faseovergangen

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten hebben voor eigen casuïstiek verschillende soorten opdrachten voor paren of gezinnen bedacht. Deze opdrachten worden uitgewisseld en besproken.• Cursisten bekwamen zich in (in)congruente en (in)directe interventies tijdens sessie en (in)congruente en (in)directe opdrachten.	Inbreng cursisten Rollenspelen
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<u>Video / oefening</u> . M. Andolfi met echtpaar en hun ouder(s) [Vrije Universiteit] <ul style="list-style-type: none">• De film wordt door docent regelmatig gestopt en cursisten brainstormen dan in duo's kort hoe zij als therapeut zouden reageren, daarna speelt de video verder.• Daarna weer intermezzo's over interventies van cursisten, enz.	DVD bespreken en bekijken
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Naar aanleiding van de film intermezzo's van de cursisten bespreken en oefenen De casuïstiek/ vignetten, die gehaald worden uit het hoofdstuk voorbeelden van Watzlawick worden geanalyseerd vanuit een strategisch communicatief perspectief en dit aan de hand van het paradigma van Brown Standridge.	rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 62 pag.]**

- Brown-Standridge M.B. (1989). *A paradigm for Construction of Family Therapy Tasks*, Family Process, vol. 28, No 4, blz. 471-490. **[19]**
- Andolfi, M., e.a.. (1983). *Metaphor and the Metaphoric Object in Therapy*. Uit: Andolfi M., Angelo C., Menghi P., Nicolò-Corigliano A.M. Behind the Family Mask. Brunner/Mazel, New York, hfd 6, blz. 92-111. **[19]**
- Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch., R. (1974). *Voorbeelden*. Uit: Watzlawick, P., Weakland, J.H., Fisch, R. Het kan anders: over het onderkennen en oplossen van menselijke problemen, hfs 10 blz. 149-160. Van Loghum Slaterus, Deventer. **[11]**

- Cottijn, L., (2014). *Communicatief perspectief*. Uit: Savenije, A., Handboek systeemtherapie, hfs.16 blz. 259-272. De Tijdstroom, Utrecht. **[13]**

Vertoning en bespreking:

DVD Andolfi

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/durft de cursist:

- schakelen tussen congruente en incongruente interventies tijdens therapie bij opdrachten voor cliënten buiten de therapie sessies.
- metaforen, metafore taal en metafore objecten gebruiken in de therapie.
- het ongezegde te zeggen en bekwamen zich in het kiezen van de items die er toe doen. Dit kan verdichting van de werkelijkheid zijn, relativering door humor, enz.

Competenties (NVRG):

AC A2, AC C1, AC C2, MC 1, MC2, MC3, BC A1, BC A2, BC B5, TC 1, TC 3, TC 4.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 2: VERDIEPING SYSTEMISCHE PERSPECTIEVEN

Dag 9: Post Milanese school en gebruik van hypothesen bij circulair interview

Onderwerpen:

- De verschuiving in het denken over sociale systemen: van stelsels van posities en patronen naar ‘belief systems’, stelsels van betekenissen.
- Verschil tussen eerste-orde en tweede-orde cybernetica
- De invloed van de Milanese school op de ontwikkeling van de systeemtherapie
- De werkwijze van de Milanese school, het gebruik van boodschappen en rituelen, post-Milanese invloeden
- Het circulair interview
- Hypothetisch taalgebruik

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) Hoorcollege van de docent over; Invloed van het constructivisme, feminisme, enz. op de relatie- en gezinstherapie. Kritiek op de first-order systeemtherapeutische perspectieven, historische discussie binnen het vakgebied over het begrip ‘macht’, relatie waarnemer-waargenomene, het begrip zelfreferentiële kennis, verandering van betekenissen, constructies van realiteiten.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Aan de hand van kleine vignettes gaan cursisten in kleine groepjes uiteen en oefenen bij gesprekken met cliënten de eigen interventies te zien vanuit het postmodern perspectief. Cursisten oefenen met een non-directieve attitude het bevragen van cliënten.	Rollenspelen
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Bekijken en bespreken van de DVD van Karl Tomm	Bekijken en bespreken DVD Karl Tomm
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen als therapeut het circulair interview.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 80 pag.]**

- Tomm, K.M. (1987). *Interventive interviewing, Part I, Strategizing as a Fourth Guideline for the Therapist*. Family Process, vol. 26, nr.1, blz. 3-14. **[11]**
- Tomm, K.M. (1987). *Interventive Interviewing: Part II. Reflexive Questioning as a Means to Enable Self-Healing*. Family Process, vol. 26, nr. 2, blz. 167-184. **[17]**
- Tomm, K.M. (1988). *Interventive Interviewing: Part III. Intending to Ask Lineal, Circular, Strategic or Reflexive Questions?* Family Process, vol. 27, nr.1, blz. 1-16. **[16]**
- Leijssen, M. (1991). *De therapeut*. HIP Kern v.z.v. Centrum voor psychotherapie HIP blz. 43-79 **[36]**

Leerdoelen

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- op een levendige en gevarieerde wijze circulaire vragen te stellen.
- hypothesen te gebruiken bij het circulair interview.

Vertoning en bespreking:

DVD Karll Tomm

Competenties (NVRG):

AC A2, AC C1, AC C2, MC 1, MC2, MC3, MC 4, MC 5, MC 6, BC A1, BC A2, BC B1, BC B2, BC B3, BC B4, BC B5, BC B6, TC 1, TC 3, TC 4.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 2: VERDIEPING SYSTEMISCHE PERSPECTIEVEN

Dag 10: Reflecting team en Narratieve therapie

Onderwerpen:

- De rol van het reflecterend team in het therapeutisch proces
- De techniek van het 'hardop denken', ruimte maken voor andere opvattingen, zinvolle reflecties
- Het creëren, vertellen en horen van verhalen
- De macht van c.q. de verlamdende werking van een (probleem)verhaal
- Externaliserende (vraag)gesprekken
- Deconstructie van het overheersende verhaal, reconstructie, re-authorizing
- Groepsgewijze mondelinge reflectie op het leerproces tot nog toe (toetsing van dit blok)

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
60 minuten 30 minuten	<ul style="list-style-type: none">• De invloed van het sociaalconstructivisme. De kritiek op het constructivisme en de tweede-orde cybernetica. De constructie van werkelijkheden door gemeenschappen van mensen in interactie. De (sociale) 'bruikbaarheid' van constructies. Kennis opgeslagen in de vorm van verhalen. Gezinsmythes, de mythes over liefde en trouw in relaties, de dogma's van het werk. Verhalen als sociale constructies.• Cursisten oefenen als deelnemers van een reflecting team in het zorgvuldig hardop denken en spreken aan de hand van een aantal 'spelregels', die depathologiseren, leiden tot dialogen met toegevoegde waarde en vrijheid van spreken en denken faciliteren.	Rollenspelen
60 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten oefenen narratieve en oplossingsgerichte toepassingen bij genogrammen en volgen daarbij het artikel van Hillewaere /Le Fevere ten Hove.	Referaat docent en demonstratie
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• In fragmenten oefenen cursisten externalizing conversation• Aan de hand van het artikel van Nicholson oefenen cursisten in het wisselen van perspectieven en de processen van de- en reconstructie.• Groepsgewijze mondelinge reflectie op het leerproces tot nog toe (als toetsing van dit blok).	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 72 pag.]**

- Andersen, T. (1987). *The reflecting team: dialogue and meta-dialogue in clinical work*. Family Process, nr 4, vol 26, blz. 415-427. [12]
- Habekotté, F. (2014). *Narratief perspectief*. Uit: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs.12, blz. 163-174. De Tijdstroom, Utrecht. [11]
- Nicholson, S. (1996). *De narratieve dans. Een praktische wegwijzer voor de therapie van White*. Gezinstherapie, jrg. 7, nr. 3, blz. 225-237. [12]
- White, M. (1989). *The externalizing of the problem and the re-authoring of lives and relationships*, Selected Papers, blz 5-28. Dulwich Centre Publications. [23]
- Thomas, V. & Piercy, F. (1999). *Enkele bruikbare verhalen voor gezinstherapie*. Gezinstherapie, jrg. 10, nr. 1, blz. 88-102. [14]

Aanbevolen literatuur:

- Wetchler, J.L. (1992) *Teamtechnieken zonder team, Gezinstherapie*, oorspr. verschenen in: Journal of Family Psychotherapy, 1992, 2 (vol 2) blz 47-59.

Leerdoelen

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- zinvolle reflecties formuleren die toegevoegde waarde hebben voor de therapeutische dialoog.
- zich richten in de therapie op het vinden van nieuwe betekenissen en het (co)creëren van alternatieve verhalen, externalizing en reauthoring conversations

Competenties (NVRG):

TC 1t/m 5, MC 4, MC5, MC 6, AC C1 t/m AC C3

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 11: Het gebruik van systemogrammen binnen de verschillende systeemtheoretische perspectieven

Onderwerpen:

- De kern van collaboratieve therapie: therapeutische dialoog
- Attitude van de therapeut 'inner conversation'
- Creëren van ruimte voor verhalen die niet verteld zijn, of die in de context van gezin of relatie nieuw zijn.
- Het gebruik van verhalen in psychotherapie

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Docent geeft demonstratie door de innerlijke dialoog hardop uit te spreken tijdens de therapeutische conversatie in het rollenspel. Cursisten volgen beurtelings in deze oefening• Cursisten bekwamen zich in voeren van de innerlijke dialoog en van daaruit het delen met cliënten van eigen reflecties	Demonstratie en rollenspelen
60 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten bevragen elkaar twee aan twee aan de hand van een beperkt aantal vaste punten voor het opstellen van een genogram	
15 minuten	Pauze	
90 Minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten hebben na lezing van de literatuur voorafgaand aan deze sessie bij eigen cases genogrammen of systemogrammen gebruikt met cliënten.• Ervaringen hiermee worden uitgewisseld en relevante interventies en attitude aspecten worden door docent uitgelicht en toegelicht en/of aangevuld	Uitwisseling in tweetallen door cursisten

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 80 pag.]**

- Rober P. (2000). *Het innerlijk gesprek van de therapeut in de gezinstherapie*. Systeemtherapie, jrg 12, nr. 2 blz. 86-109. **[23]**
- Hillewaere, B., Le Fevere (2006). *Narratieve en oplossingsgerichte toepassingen bij genogrammen*. Systeemtherapie, jrg. 18, nr 2, blz 69-86. **[17]**
- White, M.B., Tyson-Rawson, K.J., (1997), *De beoordeling van gender-dynamiek bij paren en gezinnen*. Gezinstherapie, jrg. 8, nr. 1, blz. 26-46. **[20]**
- Goldrick, Mc M. (2008). *The genogram interview*. Uit: Goldrick, Mc M.. Genograms, hfs. 3, blz. 61 –81. Norton, New York. **[20]**

Vertoning en bespreking:

DVD Monica Mc Coldrick The Legacy 1996

DVD Over vaders en zonen, van Hugo Borst

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag leert/kan/heeft/ervaart de cursist:

- zoeken naar dat wat niet gezegd of niet (meer) gezien of geweten wordt. Cursist leert de innerlijke dialoog gebruiken bij de therapeutische conversatie.
- aan den lijve de impact van het uitwerken van eigen genogram in gesprek met een ander.
- tekenen, spreken en in contact blijven met cliënten.
- het genogram en systemogram in de therapeutische dialoog te gebruiken

Competenties (NVRG):

AC A2, AC C1, AC C2, MC 1, MC2, MC3, BC A1, BC A2, BC B5, TC 1, TC 2, TC 3, TC 4

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 12: Partner relatie therapie, denken en spreken over liefde en seksualiteit

Onderwerpen:

- Integratie van perspectieven in een postmodern tijdperk: het naast elkaar bestaan van verschillende perspectieven, waardoor op verschillende wijzen de werkelijkheid wordt waargenomen en het denken beweeglijk blijft.
- Verandering in continuïteit en veranderingen van continuïteit in sociale systemen
- Attitude van de therapeut: de therapeut laat mensen niet veranderen maar spreekt met hen in een context van het andere, "waar van de verandering al sprake is".
- Beliefssystemen over paren
- Wisselen tussen ouder niveau, paar niveau en individueel en familie niveau. Differentiatie theorie van Bowen en Schnarch (differentiatie)
- Emotion Focused Therapy
- Wat gebeurt er als je in een triade terecht komt

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none"> • Terugblik naar het eerste blok van de cursus maar nu met de kennis opgedaan in het tweede blok. • College over veranderingen van continue en discontinue aard, fase-overgangen zijn te zien als veranderingen van context waar mensen in leven. Wanneer omstandigheden mensen in andere contexten brengen en mensen nog leven in contexten van daarvoor is sprake van incongruentie van contexten. Zo zijn stagnerende faseovergangen te zien als incongruenties van contexten. 	Evaluatie tot nu toe
60 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none"> • Hoorcollege over EFT/differentiatietheorie en directieve therapie en seksualiteit • Film materiaal van Schnarch, Sue Johnson, Hope Springs. 	Referaat docent en demonstratie
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none"> • Rollenspelen waarbij cursisten wordt gestimuleerd om persoonlijke gevoelens dialoog (voorkeuren, waardeoordelen, antipathieën etc.) t.o.v. het paar te uiten en de effecten van dit bewust doorbreken van de neutraliteit te observeren en te ervaren en gebruikt daarbij de gelezen theorie van het artikel van Scheindkman. • Rollenspelen waarbij cursisten oefenen om de regie te houden, zich vrij maken, het 	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

	wisselen in het aan gaan van dyades en het wisselen van paarniveau naar ouder niveau.	
--	---	--

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal: 71 pag.]**

- Emmelkamp, M., Aptroot, E. (2014). *Seksualiteit*. Uit: Savenije e.a.. Handboek systeemtherapie, hfs. 25 blz. 381-390. De Tijdstroom, Utrecht. **[9]**
- Scheinkman, M. Dekoven, Fishbane M. (2007). *De kwetsbaarheidscyclus: werken met impasses en parentherapie*. Gezinstherapie Wereldwijd, jrg.18, blz. 139-169. **[30]**
- Schnarch, D. (1995). *A family systems approach to seks therapy and intimacy*. Uit: R. H. Mikesell, D.-D. Lusteran, & S. H. McDaniel (Eds.). Integrating family therapy: Handbook of family psychology and systems theory, blz 239-257. Washington, DC, US: American Psychological Association. **[18]**
- Vansteenwegen, A. (2007). *Verschilligheid en verleiding als noodzakelijke elementen in de seksuele omgang: een sociaal-psychologische visie*. Tijdschrift voor Seksuologie, 31, blz 195-201. **[6]**
- Hargrave, T. (2002). *De onuitsprekelijke "wij"-factor in het huwelijk: een driestappenplan naar echt partnerschap*. Gezinstherapie, jrg 13, nr 2 blz. 141-149. **[8]**

Aanbevolen literatuur:

- Vansteenwegen en Willi (op aanvraag beschikbaar)

Vertoning en bespreking:

DVD Sue Johnson, Schnarch, en Hope Springs

Powerpoint Differentiatie/EFT

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- hoe faseovergangen zich manifesteren in termen van verandering van onderlinge posities, verandering in interactiepatronen en metaregels, verandering in betekenissen en verschuivingen in dominantie van narratieven.
- kennis genomen van verschillende stromingen in paar therapie en hebben zicht op waar zij voorkeur voor hebben.
- begrip hoe zij zich als derde in de relatie verhouden en hoe zij zich vrij kunnen maken en in kunnen voegen.
- kan wisselen van systeemniveau.
- kan spreken over seksualiteit en hebben zicht op hoe seksuele problemen zich verhouden tot relatiedynamiek.

Competenties (NVRG):

AC C1t/m AC C3, MC1/ m MC 6, BC A1 t/m BC A3, BC B1 t/m BC B6, TC 1 t/m TC 4

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 13: Partner Relatie onder druk en scheiding

Onderwerpen:

- De derde in de paarrelatie, macht, seksualiteit.
- Het verhaal van de paarrelatie. (de therapeut heeft kennis van eigen reactie op spanning)
- De rol van de therapeut in het echtscheidingsproces ten opzichte van de volwassenen en de kinderen, verandering van context van therapie
- De gevolgen voor ouders en kinderen op betrekkningsniveau
- Mediatie
- De blijvende ouderlijke verantwoordelijkheid en de 'omgangsregeling'
- Het larger system actief betrekken bij het de-escaleren
- Individueel systemisch werken met ex partners

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Rollenspelen met de therapeutische attitude in een partnerrelatiegesprek waar spanningen en conflicten zijn. Daarnaast bespreekbaar maken van seksualiteit	Rollenspelen
60 minuten	Pauze	
90minuten	<ul style="list-style-type: none">• Bespreken van de DVD band 'Het nahuwelijk'(2008) ,5 uur durende VPRO documentaire over alle samenlevingsvormen na echtscheiding, met commentaar van deskundigen..Uit deze documentaire zijn relevante fragmenten geselecteerd rond thema van scheiding en mediatie. Bij de geselecteerde fragmenten worden cursisten uitgenodigd om "te scannen" waar de al of niet succesvolle samenleef variabelen uit opgebouwd zijn.• Cursisten oefenen partnerrelatie therapiegesprekken met heftige conflicten.	Rollenspelen en de docent demonstreert
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Powerpoint presentatie Lieve Cottyn en Justine van Lawick,• Cursisten oefenen met het extrenaliseren van "de strijd" als middel om te de-escaleren. Zij richten zich hierbij op het ouderschap en niet meer op ex-partnerschap.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal: 73 pag.]**

- Luyens, M., Vansteenwegen, A. (1999). *Therapeutische interventies bij problemen met relaties met derden*. Systeemtherapie, jrg 11, nr. 3, blz. 120-139. **[19]**

- Pas. A.van der. (1999). *Eerst de kinderen - dan de kast*. Systeemtherapie, jrg. 11, nr. 3, blz. 155-173 [18]
- Doberty, W. (2004). *Slechte relatietherapie*, Gezinstherapie, jrg. 15, nr 1, blz. 117-129. [12]
- Cottyn, L.(2016). *Gevangen in hoog conflict na scheiding. De worsteling voor een constructieve houding in een destructief veld*. Uit: Systeemtheoretisch bulletin. 3/16 blz. 251-275. [24]

Vertoning en bespreking:

Powerpoint presentatie Lieve Cottyn en Justine van Lawick (de-escaleren en Kind uit de knel)

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- kennis van de innerlijke dialoog en hoe deze te gebruiken bij de therapeutische conversatie bij paren therapie.
- kent het spanningsveld van de therapeut als derde in de twee eenheid en kunnen zich hier in vrij bewegen.
- leert om in een krachtenveld vol tegenstrijdigheden en diskwalificaties met het ouderpaar, gezin, siblings of het ex-echtpaar te communiceren in de context van het nahuwelijk.
- leert onderscheid te maken tussen partnerrelatietherapie en divorce counseling
- leert de verschillende methodes om bij relatiedynamiek te de-escaleren en ouders te spreken in de juiste context

Competenties (NVRG):

MC 1 t/m MC6, BC B1 t/m BC B6, AC C1 t/m AC C3, TC 1 t/m TC 4

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 14: Een ouder gezinnen en samengestelde gezinnen

Onderwerpen:

- De complexe gezins- en familiestructuur van het samengestelde gezin
- De positie van de ex-partners, grootouders, nieuwe partners van ouders, enz.
- Keuzes van de therapeut in de therapie bij samengestelde gezinnen
- Generatiegrenzen in één-ouder gezinnen
- De valkuil van de paradoxale hiërarchie
- Het (systeem)netwerk van één-ouder gezinnen
- De relaties met de ouder waar de kinderen niet wonen

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie. College over single parent therapy (uit Mythe and reality)	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten oefenen aan de hand van eigen vragen rond casuïstiek om in gesprek te gaan met de diverse leden van het samengestelde gezin en eventueel het familienetwerk.• Cursisten oefenen in gesprekken met gezinnen na scheiding of overlijden.	Rollenspelen
60 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten oefenen met wisselende samenstellingen: ouder en kinderen, ex-partners, siblings, (gescheiden) ouders en kinderen. (setting wisselingen)	Demonstratie docent en rollenspelen
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen in het zorgvuldig betrekken van grootouders of andere betekenisvolle familieleden die intensieve bemoeienis hebben	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 80 pag.]**

- Cottyn, L. (2014). *Opnieuw samengestelde gezinnen*. Uit: Savenije, A. e.a, Handboek systeemtherapie, hfs. 40 blz. 563-572. De Tijdstroom, Utrecht. **[9]**
- Morawetz, A., Walker, G. (1984). *Brief Therapy with Single Parent Families*. Hfs 1, blz 5-28; hfs 8, blz. 187-210. Brunner/Mazel, New York. **[46]**
- Rosenberg, E. (1988). *Stepsiblings in Therapy*. Uit: Kahn, M.D., Lewis, K.G.. Siblings in Therapy, hfs 10, blz 209-227. Norton, New York. **[18]**
- Wark, L., Jobalia, S. (1999). *Wat er nodig is om een brug te bouwen. Een interventie voor een stiefgezin*. Gezinstherapie, nr. 3, blz. 219-226. **[7]**

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/denkt en spreekt de cursist:

- begrijpt welke gesprekken zijn overgeslagen bij de voorbereiding en het tot stand komen van het nieuwe huwelijk en het nieuwe gezin.
- op partner-, gezins- en sibling niveau de gesprekken te voeren die in de tijd zijn overgeslagen.
- het gesprek te voeren over hoe het gezin zich gaat reorganiseren na scheiding of overlijden, mede in context van veranderde familieverhoudingen.
- over relationele verschijnselen bij processen van rouw over verlies of scheiding.
- Over tegengestelde gevoelens van verdriet en rancune bij verschillende gezinsleden professioneel hanteren.

Competenties (NVRG):

TC 1, TC 2, TC 3, TC 4, BC B2, BC B3, BC B4, BC B4, BC B5, BC B6, MC1 t/m MC 5

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 15: Individuele psychotherapie vanuit een systemisch kader

Onderwerpen:

- De kracht van de onvoorspelbaarheid: wat zijn de effecten op het innemen van een andere positie?
- Individuele therapie vanuit verschillende systeemtherapeutische perspectieven.
- Interventies rond andere settings dan gezin en relatie zoals: problemen op het werk.

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten oefenen in het coachen van een individuele cliënt, die vastgeraakt is in positie of interactiepatronen of gevangen is in niet meer ter discussie staande betekenissen en dominante narratieven.	Rollenspellen
60 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten oefenen meerdere domeinen te exploreren, vriendschappen, werk, vrije tijd enz.	Referaat docent en demonstratie
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Oefenen met individuele systeemtherapie	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspellen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal: 63 pag.]**

- Borra, R., (1991). *Anders dan anderen. Individuele therapie op systeemtheoretische basis*, Systeemtherapie, jrg. 3, nr. 3, blz. 142-156. **[14]**
- Reijmers, E. (2014). *Individuele systemische therapie*. Uit: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs. 37, blz. 432-440. De Tijdstroom, Utrecht. **[8]**
- Daele, M. Van. (2014). *Setting wisseling* Uit: Savenije, A. e.a. Handboek Systeemtherapie, hfs 38, blz. 441-454. De Tijdstroom, Utrecht. **[13]**
- Steens R. (1993). *De niet-coöperatieve partner*. Systeemtherapie, jrg 5, nr 4, blz. 209-223. **[14]**
- Migerode, I. (2003). *Richtlijnen voor een helende ontmoeting*, Systeemtherapie, jrg 15, nr 2, blz. 71-85. **[14]**

Vertoning en bespreking:

Filmfragment You Tube : "Deze vrouw fluit mannen op het hoogste niveau"

<https://youtu.be/ljOxmMnnk-E>

Leerdoelen

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- de druk weerstaan van de individuele cliënt om de problemen op zijn of haar manier te begrijpen
- als therapeut om de cliënt uit te nodigen op metaniveau te reflecteren over de relevante contexten waar cliënt in leeft, werkt, enz.

Competenties (NVRG):

MC 1, MC 2, MC 4, BC A1, BC B5, BC B6, TC 1, TC 2, TC 3, TC 4

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 16: Trauma en geheim

Onderwerpen:

- Seksueel geweld als geheim
- Systemische aspecten van disclosure (slachtoffer, dader en betrokkenen)
- Geweld en larger systems

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• De invloed van geheimen, het zware dilemma of change: slachtoffers zwijgen niet, zij verkeren (soms jaren) in dilemma tussen spreken en zwijgen.• Risico's bij onthulling, van slachtoffer naar dader van de gezins- en familiechaos.• Uiteenzetting van de variabelen (A. Bentovim): erkennen van gebeurtenis, nemen van verantwoordelijkheid, stilstaan bij psychische schade.	Hoorcollege
60 minuten	Pauze	
90 minuten	<ul style="list-style-type: none">• DVD Festen• Dilemma of change wordt als centraal begrip gehanteerd om in gesprek te komen over datgene waar niet over gesproken kan worden.	DVD bekijken en spreken over hoe te spreken over geheimen.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Rollenspelen en oefenen om te spreken over dat wat niet gezegd wordt.	De docent demonstreert en cursisten oefenen in rollenspelen

Voorbereiding:

Verplichte literatuur: [totaal 87 pag.]

- Ende van de. (2014). *Geheimen*. Uit: Savenije e.a.. Handboek systeemtherapie, hfs.50, blz 683-693. De Tijdstroom, Utrecht. [10]
- Scheinberg, M. (1992). *Navigating Treatment Impasses at the Disclosure of Incest. Family Process*, vol 31, nr. 3. Blz. 201-216. [16]
- Focht, L., Beardslee, R. (1998). 'Spreken na lang stilzwijgen': het gebruik van narratieve therapie in een preventieve interventie bij kinderen van ouders met een affectieve stoornis. *Gezinstherapie*, jrg 9, nr. 2, blz. 161-192. [31]
- Donk, A. (2008). *Trauma*. Uit: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs. 46, blz. 525-534. De Tijdstroom, Utrecht. [9]
- Lawick, J. van (2014). *Geweld*. Uit: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs. 48, blz. 659-672. De Tijdstroom, Utrecht. [13]
- Preter, M. de. (2014). *Sexueel misbruik*. In: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs. 49, blz 673-681. De Tijdstroom, Utrecht. [8]

Vertoning en bespreking:

DVD Festen van Thomas Vinterberg 1998

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft de cursist:

- Cursisten leren de valkuilen bij onthulling bij misbruik, denken daarbij op meerdere systeemniveaus, hanteren onthulling als dynamisch proces.
- Cursisten hebben oog voor traumata bij de niet-wetenden die niet konden beschermen.

Competenties (NVRG):

BC A2, AC A1, AC A2, AC A3, AC C1, MC 1, MC 4, BC A1, TC 3, TC 4

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 17: Migratie

Onderwerpen:

- Het ontwikkelen van een transculturele attitude
- Toepassingen van systeemdenken in een andere culturele context
- De integratieve kracht van de “larger system” modellen

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten kijken met docent naar DVD en spreken bij fragmenten over het krijgen van transculturele attitude bij psychotherapie.	DVD
60 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen de grondhouding van het invoegen in taal en denken bij andere culturen.	Rollenspelen
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Cursisten oefenen in het maken van “beschermjassen” het laten herbeleven van alle gedachtengoed wat steun biedt in de liminele tussenperiode.	Rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 63 pag.]**

- Oesterreich, C. (2003). *Verschillende gezinsculturen : systeem gerichte therapie en consultatie in een interculturele context*. Gezinstherapie, jrg. 14, nr. 2 blz. 178-198. **[20]**
- Hoffmann, E. (2002). *Een systemische benadering van interculturele communicatie*. Uit: Hoffmann, E. Interculturele gespreksvoering, hfs 4.1, 4.5 en 4.6. Bohn Strafleu van Loghem, Houten. **[16]**
- Jesserun, N., Rhmaty F.(2014). *Migratie*. Uit: Savenije. A. e.a.. Handboek Systeem therapie, hfs 47 blz. 642-657. De Tijdstroom, Utrecht. **[15]**
- Kitlyn, Tjin A. Djie. (2003). *Beschermjassen. Een wijze van hulpverleners waardoor ouders en kinderen uit wij-systemen worden ingebed in hun familie en cultuur*. Systeemtherapie, jrg. 15, nr. 2 blz. 27-39. **[12]**

Vertoning en bespreking:

DVD L. Petit- Jouviet, Ik droomde van een grote watervlakte, transculturele systeemtherapie ervaringen uit Frankrijk van Marie-Rose en haar team, (2002). Documentaire uitgegeven door MIKADO, Kenniscentrum interculturele geestelijke gezondheidszorg.

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft/leert de cursist:

- pendelen tussen culturele contexten
- oog voor onthechting, proces van culturele reconstructie en re-integratie

Competenties (NVRG):

BC A1, BC A2, TC 3, TC4, AC C1, AC C2,

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage ‘Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015’ van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 18: Consultatie en systeemtherapie

Onderwerpen:

- Verschil tussen intervisie, supervisie en consultatie
- Relatie consultant – (systeem)therapeut
- Kenmerkende aspecten van de consultatie: valkuilen en mogelijkheden

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	Bespreking literatuur De cursisten geven in tweetallen een presentatie van de gelezen literatuur. (max. 30 minuten) De docent reageert hierop, vult aan en geeft college over de gelezen theorie.	Cursisten geven een presentatie Docent geeft college over de gelezen theorie.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Hoorcollege en demonstratie docent met casuïstiek van de cursisten	
60 minuten	Pauze	
90 minuten	Rollen spelen met het geven van een consult	Rollenspelen
15 minuten	Pauze	
90 minuten	Rollenspelen met het geven van een consult	rollenspelen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 50 pag.]**

- Weber, T.W.C. (1986). *Loosing Your Way as a Consultant*. Uit: Wynne, L.C.S. Systems Consultation, hfs. 4, blz. 35-50. Guilford Press, N.Y. **[15]**
- Velden, E. van de. (2014) *Systemische consultatie*. Uit: Savenije, A. e.a.. Handboek Systeemtherapie, hfs. 62, blz. 709–721. De Tijdstroom, Utrecht. **[12]**
- Imber-Black, E. (1988). *Consulting to Larger Systems*. Uit: Imber-Black, E.. Families and Larger Systems, hfs. 8, blz. 200-213. Guilford Press, N.Y. **[13]**
- Ausloos, G. (2000). *Ouderlijk proces, institutioneel proces: van ouders-clienten naar ouders-medewerkers*. Uit: Ausloos, G. De competentie van families, tijd chaos, process. Hfd 9 blz. 137-147. **[10]**

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft de cursist:

- met collega's na te denken over de context van behandeling.
- in een consult te interveniëren op het niveau van de therapeutische relatie.

Competenties (NVRG):

MC1, MC 4, MC 5, MC 6, TC 5.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 3: INTEGRATIE VAN PERSPECTIEVEN

Dag 19: Presentaties papers, Beoordeling/Toetsing

Onderwerpen:

Eindpaper (die geschreven is door de cursisten) presenteren van met toepassing van het geleerde. Dit betreft het werkstuk dat is opgesteld als eindtoetsing van dit blok.

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
90 minuten	De cursisten presenteren de eindpaper waarbij zij de behandelde theorie van het afgelopen cursus jaar aantonen.	Cursisten geven een individuele presentatie Docenten geven hier feedback op.
15 minuten	Pauze	
90 minuten	De cursisten presenteren de eindpaper waarbij zij de behandelde theorie van het afgelopen cursus jaar aantonen.	Cursisten geven een individuele presentatie Docenten geven hier feedback op.
60 minuten	Pauze	
150 minuten	De cursisten presenteren de eindpaper waarbij zij de behandelde theorie van het afgelopen cursus jaar aantonen.	Cursisten geven een individuele presentatie Docenten geven hier feedback op.
15 minuten	Pauze	
30 minuten	Evaluatie van de cursus en de uitreiking van de diploma's	Cursisten geven een individuele presentatie Docenten geven hier feedback op.

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 39 pag.]**

- Arts, W., Reinders, M. (2015). *Het afsluiten van eindeloze behandelingen*. Gedragstherapie, jrg 2012, nr 4. Blz 405-4016. **[11]**
- Hartgers, M. (2010). *Over bijwerkingen van Systemtherapie*. Systemtherapie jrg 22, nr 2, blz. 65-82. **[17]**
- Spingaer, G. (2010). *Stenen voor de buik van de wolf. Afscheidsrituelen*. Systemtherapie, jrg 15, nr 3, blz. 1-11. **[11]**

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft de cursist:

- De Basiscursus Systemtherapie afgerond

Competenties:

N.v.t.

BLOK 4: WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK IN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 20: Kennismaking met wetenschappelijk onderzoek

Onderwerpen:

- Kennismaken met de basisideeën en uitgangspunten van wetenschappelijk onderzoek
- Verschil tussen wetenschappelijk onderzoek en praktijkresearch
- Praktische kennismaking met wetenschappelijk onderzoek

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
85 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Bespreking literatuur• Uitwisselen in tweetallen over ervaringen met wetenschappelijk onderzoek• De cursisten maken kennis met de grondbeginselen van wetenschappelijk onderzoek	Hoorcollege
15 minuten	Pauze	
85 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten bekend maken met de verschillende onderdelen van wetenschappelijk onderzoek en ingaan op vragen	Hoorcollege
60 minuten	Pauze	
80 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten bespreken in subgroepen hun eerste ideeën met betrekking tot het opstellen van een onderzoeksvoorstel naar aanleiding van het geleerde uit de hoorcolleges	Werken in subgroepen
15 minuten	Pauze	
80 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten bespreken in subgroepen hun eerste ideeën met betrekking tot het opstellen van een onderzoeksvoorstel, naar aanleiding van het geleerde uit de hoorcolleges• Plenaire terugkoppeling waarin cursisten onderwerp van onderzoeksvoorstel kort presenteren• Ingaan op vragen	Werken in subgroepen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 66]**

- Savenije, A., Lawick, J. van, Reijmers, E. (red.) (2014). *Handboek Systemtherapie, tweede geheel herziene druk* (hfs. 6, 7, 8 en 9). Utrecht: de Tijdstroom. **[49]**
- Laan, A. & Rijken, E. (2017). *De meerwaarde van systeemtherapie, een onderzoek naar de kwalitatieve en financiële voordelen van de inzet van systeemtherapie*. Enschede: Bureau HHM. **[17]**

Vertoning en bespreking:

Bespreken factsheet 'De meerwaarde van systeemtherapie'

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft de cursist:

- kennis van de grondbeginselen van wetenschappelijk onderzoek
- kennis van de verschillende onderdelen van wetenschappelijk onderzoek
- kennis over het verschil tussen wetenschappelijk onderzoek en praktijkresearch

Competenties (NVRG):

BC A3.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.

BLOK 4: WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK IN SYSTEEMTHERAPIE

Dag 21: Kennismaking met wetenschappelijk onderzoek

Onderwerpen:

- Begrijpen en kritisch beoordelen van publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de systeemtherapie
- Praktische kennismaking met wetenschappelijk onderzoek
- Uitreiken van take home tentamen (opstellen onderzoeksvoorstel)

Programma:

Tijd	Activiteit	Werkvorm
85 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Bespreking literatuur• Begrijpen en kritisch beoordelen van publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de systeemtherapie• Leren lezen van tabellen in wetenschappelijke publicaties	Hoorcollege
15 minuten	Pauze	
85 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Illustratie van bovenstaande door uitdiepen voorbeeld van een wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de systeemtherapie	Hoorcollege / presentatie
60 minuten	Pauze	
80 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten bespreken in subgroepen het door hen opgestelde onderzoeksvoorstel, beantwoorden vragen en stellen vragen zodat ze na deze bijeenkomst een definitief onderzoeksvoorstel kunnen opstellen voor beoordeling	Werken in subgroepen
15 minuten	Pauze	
80 minuten	<ul style="list-style-type: none">• Cursisten bespreken in subgroepen het door hen opgestelde onderzoeksvoorstel, beantwoorden vragen en stellen vragen zodat ze na deze bijeenkomst een definitief onderzoeksvoorstel kunnen opstellen voor beoordeling (vervolg)• Uitreiken van take home tentamen (opstellen van onderzoeksvoorstel)	Werken in subgroepen

Vorbereiding:

Verplichte literatuur: **[totaal 70]**

- Yperen, T. van, Veerman, J.W. (red.) (2008). *Zicht op effectiviteit* (hfs. 3, 12 en 13). Delft: Uitgeverij Eburon. **[70]**

Leerdoelen:

Na afloop van deze dag kan/heeft de cursist:

- publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de systeemtherapie begrijpen en kritisch beoordelen
- kennis van wetenschappelijk onderzoek in de praktijk
- een beknopt onderzoeksvoorstel opstellen

Competenties (NVRG):

BC A3.

Voor een uitgebreide beschrijving van de genoemde competenties wordt verwezen naar de bijlage 'Competenties systeemtherapeut (ST), versie november 2015' van de NVRG.